

Investigating the role of fiscal policies in Iran's economic resilience and vulnerability in order to financial Policies

Mohsen yadegari¹

Received: 12 Dec 2020

Farid Asgari²

Reception: 19 Apr 2021

Farzaneh Khalili³

A review of countries' experiences shows that some countries are resilient in the face of external risks and shocks and are able to withstand and overcome these shocks at the lowest cost, but in others this resilience is not observed and the degree of vulnerability Countries are high. Therefore, it is necessary to determine the factors affecting economic resilience and vulnerability in each country. In this regard, in the present study, the role of monetary and fiscal policies in the resilience and economic vulnerability of Iran in order to boost production in Iran has been investigated. For this purpose, data from Iran during the period 1361 to 1397 have been used. In order to analyze the data, the GMM instantaneous generalized torque method was used, all analyzes were performed using Eviews10 software. Findings show that the effect of monetary policy on economic resilience, economic vulnerability and net resilience is significant. Based on these findings, it is suggested that the government, by improving the efficiency of the country's monetary and financial system, provide the basis for strengthening the country's resilience, as well as the country's economic policy-makers, try to design warning mechanisms to Such inconsistencies in monetary and financial policies that make the country more vulnerable, to eliminate inconsistencies at the earliest opportunity.

Keywords: Economic resilience, Economic vulnerability, financial policy, Production boom, Iran.

1. Assistant Professor Department of Economics, Abhar Unit, Islamic Azad University, Abhar, Iran.

2. Ph.D. Student in Department of Economics, Abhar Unit, Islamic Azad University, Abhar, Iran. (Corresponding Author). fi.asgarii@gmail.com

3. Assistant Professor Department of Economics, Abhar Unit, Islamic Azad University, Abhar, Iran.

اقتصاد سیاسی، تاب‌آوری و آسیب‌پذیری اقتصاد ایران در پرتو سیاست‌های مالی

محسن یادگاری^۱ دریافت: ۹۹/۹/۲۲

فرید عسگری^۲ پذیرش: ۱۴۰۰/۱/۳۰

فرزانه خلیلی^۳

چکیده

بررسی تجارب کشورها نشان می‌دهد که برخی کشورها در مقابله با ریسک‌ها و شوک‌های بیرونی تاب آور بوده و قابلیت تحمل و عبور از این شوک‌ها را با حداقل هزینه دارا می‌باشند اما در برخی دیگر این تاب‌آوری مشاهده نمی‌شود و میزان آسیب‌پذیری کشورها بالا می‌باشد. بنابراین نیاز است تا عوامل مؤثر بر تاب‌آوری و آسیب‌پذیری اقتصادی در هر کشور مشخص باشد. در مقاله حاضر به بررسی نقش سیاست‌های پولی و مالی در تاب‌آوری و آسیب‌پذیری اقتصادی ایران در راستای رونق تولید در ایران پرداخته شده است. برای این منظور از داده‌های کشور ایران طی دوره زمانی ۱۳۶۱ تا ۱۳۹۷ استفاده شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته لحظه‌ای GMM کمک گرفته شده که کلیه تجزیه و تحلیل‌ها با استفاده از نرم‌افزار Eviews10 انجام شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که اثرگذاری سیاست پولی بر شاخص تاب‌آوری اقتصادی، آسیب‌پذیری اقتصادی و خالص تاب‌آوری معنادار است. بر اساس این یافته‌ها پیشنهاد می‌شود که دولت از طریق ارتقای کارایی نظام پولی و مالی کشور، زمینه را برای تقویت تاب‌آوری کشور فراهم نماید، همچنین سیاست‌گذاران

فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، سال چهارم، شماره اول (پیاپی ۱۳)، بهار ۱۴۰۰

۱. استادیار گروه اقتصاد، واحد ابهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ابهر، ایران.

۲. دانشجوی دکتری گروه اقتصاد، واحد ابهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ابهر، ایران. (نویسنده مسئول).

fi.asgarii@gmail.com

۳. استادیار گروه اقتصاد، واحد ابهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ابهر، ایران.

اقتصادی کشور، سعی نمایند تا سازوکارهای هشداردهنده‌ای طراحی نمایند تا در صورت بروز هرگونه ناهماهنگی در سیاست‌های پولی و مالی که کشور را آسیب‌پذیرتر می‌نماید، در اولین فرصت اقدام به رفع ناهماهنگی ایجادشده نمایند.

واژه‌های کلیدی: تاب‌آوری اقتصادی، آسیب‌پذیری اقتصادی، سیاست مالی، رونق تولید، ایران.

مقدمه و بیان مسئله

شواهد و یافته‌های آماری نشان می‌دهد که اقتصاد ایران در دهه‌های اخیر نه تنها در برابر تعدد شوک‌ها آسیب‌پذیر شده، بلکه مجموعه سیاست‌های به کار گرفته شده طی چند دهه اخیر نتوانسته منجر به ثبات رشد تولید ناخالص داخلی و توسعه پایدار گردد؛ بنابراین نیاز است تا به صورت دقیق بحث آسیب‌پذیری و تاب‌آوری اقتصادی و عوامل مؤثر بر آن‌ها در کشور ایران مورد بررسی قرار گیرد.

اصطلاح تاب‌آوری ابتدا توسط آلتن ۱ (۱۹۵۸) به عنوان دامنه تغییرات ناشی از اختلالات و همچنین بهبود ایجاد شده پس از اختلالات تعریف شد که این اصطلاح توسط هلینگ ۲ (۱۹۷۳) در چارچوب ثبات اکوسیستم ۴ عمومی تر شد (حسن و اتمان ۲۰۱۵، ۳) از جنبه اقتصاد کلان، تاب‌آوری به معنای ظرفیت و توانایی یک اقتصاد در مقابله با شوک‌های بیرونی مانند تغییرات ساختاری ناشی از رقابت جهانی و داخلی و دیگر شوک‌های بیرونی مانند بلایای طبیعی و جنگ است. البته تاب‌آوری را می‌توان توانایی یا ظرفیت یک کشور در مقابله با شوک‌های معکوس نیز تعریف کرد. به‌طور کلی آسیب‌پذیری اقتصادی درجه تأثیرپذیری کشورها از شوک‌ها و منحرف شدن از مسیر رشد و توسعه را نمایش می‌دهد و در طرف مقابل تاب‌آوری اقتصادی درجه و توانایی بازیابی مسیر رشد و توسعه را مورد تأکید قرار می‌دهد. بنابراین این دو عامل در کنار یکدیگر سطح رفاهی کشور را تعیین می‌کنند (باتیس و همکاران ۲۰۱۴: ۵).

با مرور ادبیات آسیب‌پذیری و تاب‌آوری اقتصادی با طیف گسترده‌ای از شاخص‌های تاب‌آوری و آسیب‌پذیری مواجه می‌شویم که از جمله آن‌ها می‌توان به شاخص‌های ارائه شده توسط بریگوگلیو و گالی، شاخص تاب‌آوری گروه پژوهشی سنتینتال ۷ و شاخص تاب‌آوری جهانی FM اشاره نمود. علی‌رغم شاخص‌های مختلفی که برای تاب‌آوری و آسیب‌پذیری وجود دارد، عواملی وجود دارد که می‌تواند بر سطح تاب‌آوری و آسیب‌پذیری کشورها اثرگذاری داشته باشد. از جمله این شاخص‌ها، می‌توان به سیاست‌های مالی اشاره نمود (برنکوین و همکاران ۲۰۱۹: ۶).

سیاست مالی عبارت است از سیاست دولت درباره سطح خریدهای دولت، سطح

پرداخت‌های انتقالی و ساختار مالیاتی در اقتصاد. سیاست مالی از دو ابزار درآمد دولت یعنی مالیات مخارج دولت یعنی هزینه‌های دولت برای تأثیرگذاری در اقتصاد استفاده می‌کند. تغییرات در سطح و ترکیب مالیات و مخارج دولت می‌تواند متغیرهای تقاضای کل و سطح فعالیت‌های اقتصادی، الگوی تخصیص منابع و توزیع درآمد را در اقتصاد تحت تأثیر قرار دهد (زارع مهرجردی، ۱۳۹۴).

بنابراین، مشخص می‌شود که سیاست‌های مالی می‌توانند کارکردهای مختلفی در اقتصاد داشته باشند که متعاقب آن می‌توانند بر آسیب‌پذیری و تاب‌آوری اقتصادی کشور نیز اثرگذاری داشته باشند. در همین راستا و به منظور روشن شدن این رابطه، در مقاله حاضر به بررسی اقتصاد سیاسی، تاب‌آوری و آسیب‌پذیری اقتصاد ایران در پرتو سیاست‌های مالی، پرداخته شده است. سؤال اصلی تحقیق این‌گونه تدوین می‌شود: تأثیر سیاست‌های پولی و مالی بر اقتصاد سیاسی کشور (تاب‌آوری و آسیب‌پذیری اقتصادی) چه اندازه است؟

۱. تعریف مفاهیم اصلی

اقتصاد سیاسی

اقتصاد سیاسی عبارت است از علم قوانین تولید و توزیع نعمت‌های مادی در مراحل مختلف تکامل جامعه انسانی. پیدایش اقتصاد سیاسی در قرن هجدهم به مردم درزمینه نظام تأمین نیازها (یعنی شیوه توزیع و تولید کالاها به هدف تأمین نیازها) کمک شایانی کرد و اصطلاح «اقتصاد سیاسی» جایگزین اصطلاح قدیمی اقتصاد شد. در واقع اقتصاد از یونانی به معنی اقتصاد خانواده مربوط به جامعه‌هایی که اکثر کالاهای موردنیاز در خانواده تأمین می‌شود در نظر گرفته شده بود و واژه «اقتصاد سیاسی» به مدیریت امور اقتصادی دولت مرتبط می‌شد. در ابتدا این اقتصاد به دولتمردان در اداره بهتر امور اقتصادی دولت کمک می‌کرد.

اقتصاد سیاسی یک روش مطالعه علمی درباره پدیده‌های اجتماعی است. این رهیافت بر وجود ارتباط میان مؤلفه‌های سیاسی و اقتصادی در شکل دادن به پدیده‌های اجتماعی مبتنی است. به همین دلیل اگرچه اغلب زیرمجموعه علم اقتصاد دانسته می‌شود، باید آن را چیزی فراتر از علم اقتصاد محض دانست؛ اقتصاد سیاسی شاخه‌ای است از علوم اجتماعی که قوانین مربوط به تولید و توزیع درآمد و ثروت و اثرات آن را در مراحل مختلف رشد و توسعه جامعه

بشری مورد بررسی قرار می‌دهد. اغلب مباحثی که امروزه در علم اقتصاد مورد بررسی قرار می‌گیرد، در گذشته در قلمرو اقتصاد سیاسی به‌طور پراکنده مطرح می‌شده است. نخستین بار، اصطلاح اقتصاد سیاسی توسط پیروان مکتب مرکانتیلیسم (سوداگری) عنوان گردید و سپس مورد بحث علمای کلاسیک اقتصاد نظیر ویلیام پتی و کنه و آدام اسمیت، دیوید ریکاردو و سی قرار گرفت.

تاب‌آوری اقتصادی

تاب‌آوری اقتصادی را می‌توان را به روش‌های زیادی تعریف نمود، اما در تحقیق حاضر، این اصطلاح اشاره به قابلیت بازیابی و یا تعدیل اثرات منفی شوک‌های اقتصادی خارجی دارد. تاب‌آوری در اصطلاح به معنای توانایی بازیابی سریع از اثرات یک حادثه نامطلوب تعریف می‌شود. در ادبیات اقتصادی، این اصطلاح حداقل به سه نوع توانایی اشاره دارد: (الف) بهبود سریع از یک شوک؛ (ب) مقاومت در برابر اثرات یک شوک؛ (ج) جلوگیری از قرار نگرفتن در معرض یک شوک (غیاثوند و عبدالشاه، ۱۳۹۴).

آسیب‌پذیری اقتصادی

آسیب‌پذیری از ویژگی‌های ساختاری یک کشور بوده که منجر به افزایش نقاط ضعف اقتصاد در برابر شوک‌های برون‌زا می‌شود، آسیب‌پذیری مانع توسعه درازمدت خواهد شد. آسیب‌پذیری به صورت ظرفیت یک کشور برای بهبود یافتن از یک شوک و یا به مقاومت در برابر تأثیر یک شوک تعریف می‌شود (آنگیون و باتیس، ۲۰۱۵).

سیاست مالی

سیاست مالی عبارت است از سیاست دولت درباره سطح خریدهای دولت، سطح پرداخت‌های انتقالی و ساختار مالیاتی. در اقتصاد و علوم سیاسی، سیاست مالی از دو ابزار درآمد دولت (مالیات) و مخارج دولت (هزینه‌ها) برای تأثیرگذاری در اقتصاد استفاده می‌کند. تغییرات در سطح و ترکیب مالیات و مخارج دولت می‌تواند متغیرهای زیر را در اقتصاد تحت تأثیر قرار دهد (خیابانی و امیری، ۱۳۹۳):

- تقاضای کل و سطح فعالیت‌های اقتصادی؛

- الگوی تخصیص منابع؛

- توزیع درآمد.

بنابراین به صورت کلی، سیاست مالی اشاره به استفاده از بودجه دولت برای تأثیرگذاری در فعالیت‌های اقتصادی دارد.

۱-۱. مبانی نظری

به‌طور کلی عوامل مؤثر بر آسیب‌پذیری و تاب‌آوری اقتصادی را بر اساس تئوری فنریت اقتصادی می‌توان در چهار حوزه اصلی تقسیم‌بندی کرد. از دید بریگولیو و همکاران این چهار حوزه عبارتند از: اقتصاد کلان، کارآمدی بازارها، مدیریت و نظارت مناسب و توسعه اجتماعی. بحث سیاست‌های مالی در حیطه اقتصاد کلان قرار می‌گیرد که مورد تمرکز تحقیق حاضر است.

ثبات کلان اقتصادی همان تعامل میان مجموعه عرضه و تقاضاهای اقتصادی است. اگر مجموعه هزینه میان عرضه و تقاضا در تعادل باشد این اقتصاد دارای تعادل درونی، موقعیت مالی پایدار، نرخ پایین تورم و نرخ بیکاری نزدیک به نرخ طبیعی است و در عین داشتن تعادل بیرونی؛ حجم بدهی‌ها در چنین اقتصادی پایین است. این متغیرها به شدت تحت تأثیر سیاست‌های اقتصادی دولت‌ها هستند و نشانی از این دارند که چگونه دولت می‌تواند با بحران‌ها و تحریم‌های اقتصادی مواجه شود. (جهانیان، ۱۳۹۵).

به‌طور اقتصاد کلان بر سه متغیر استوار است که عبارت‌اند از:

۱) سیاست‌های مالی در قالب کسری بودجه

وضعیت بودجه دولت یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها است که برآیند سیاست‌های مالی و بودجه‌ای است و یکی از ابزارهای مهم برای دولت‌هاست که می‌توانند در برابر بحران مقابله می‌کنند. وضعیت مالی سالم به دولت کمک می‌کند که سیاست‌های هزینه‌ای و مالیات را در هنگام مواجه شدن با بحران‌ها تنظیم کند. ایران به دلیل ضعف سیاست‌های بودجه‌ای و

مالیاتی توان تطبیق یافتن در برابر شوک‌ها و تحریم‌های بیرونی را ندارد و از طرف دیگر یکی از بزرگ‌ترین مشکلات نظام اقتصادی ایران کسری بودجه شدید و طولانی‌مدت است که در اثر عدم برنامه‌ریزی صحیح ایجاد شده است و دولت بیش از درآمد خود اقدام به هزینه کرده است. (رنجبر اردکانی، ۱۳۹۶: ۱۵۰). به‌عنوان مثال در طول عمر دولت‌های مختلف به‌خصوص دولت‌های نهم و دهم رشد اقتصادی کشور دچار نوسان‌های زیادی شده است که نشانگر فقدان ثبات اقتصاد ملی است. در سال ۱۳۸۴ و در آغاز دولت نهم رشد اقتصادی به سطح ۳,۶ درصد رسید و نرخ رشد هدف‌گذاری شده برای سال‌های اجرای برنامه چهارم توسعه ۸ درصد بود.

۲) بالا بودن نرخ تورم و بیکاری

این دو موضوع نیز شاخص‌هایی مهم هستند و در عین حال این دو نرخ حاوی نشان‌دهنده کسری بودجه هستند. زیرا نرخ تورم و بیکاری تحت تأثیر سایر سیاست‌های اقتصادی است و شامل سیاست‌های پولی و عرضه است. اگر اقتصادی نرخ بالایی از تورم و بیکاری داشته باشد، در مواقع رخداد بحران مانند تحریم و یا شوک‌های اقتصادی باعث افزایش این دو شاخصه می‌شود و در مقابل آن اقتصادی که این دو متغیر در آن‌ها پایین است، در برابر بحران‌های اقتصادی و شوک‌ها مقاوم است و هزینه‌های رفاهی را افزایش نمی‌دهد. در کشور ایران یکی از بحران‌های اصلی که همواره با آن مواجه بوده است عدم کنترل نرخ تورم و مقابله با بحران بیکاری است به‌طوری‌که برای خیل عظیم فارغ‌التحصیلان شغل و کسب کار مناسب وجود ندارد. به‌عبارت‌دیگر ضعف در شاخصه‌های تورم و بیکاری باعث تضعیف اقتصاد ایران و عدم عملکرد صحیح در زمینه اقتصاد مقاومتی شده است. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده در سال ۱۳۹۵ از طرح‌های آمار مرکزی آمار، نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در کل کشور ۱۲,۴ درصد بوده، نرخ رشد جمعیت فعال کشور (عرضه نیروی کار) ۱,۱ درصد، جمعیت شاغل (تقاضای نیروی کار) ۸۴,۰ درصد و جمعیت بیکار ۷,۳ درصد بوده است و نرخ بیکاری از ۳,۱۰ به ۱,۱۲ درصد افزایش یافته است و در مورد تورم نیز با وجود اینکه در دولت‌های نهم و دهم تا ۴۰ درصد افزایش داشته است و در دولت یازدهم کاهش یافته همچنان بالا ارزیابی می‌شود. عمده‌ترین دلیل افزایش

تورم، بالا بودن حجم نقدینگی و اتخاذ سیاست‌های پولی نامناسب توسط مقامات ذیربط می‌باشد (رنجیر اردکانی، ۱۳۹۶: ۱۴۴).

۳) عدم وجود اقتصاد دانش‌بنیان

یک اقتصاد باثبات باید بتواند به خلق و تولید دانش پردازد و از سوی دیگر کلیه فعالیت‌ها در اقتصاد کلان باید شفاف باشد تا بتواند سیاست‌های متداول برای رقابت در عرصه بین‌المللی را فراهم کند و با افزایش قیمت‌ها مقابله کند. اقتصاد دانش‌محور از سه بخش اصلی تقسیم شده است که عبارت‌اند از (۱) محرک‌های اقتصادی و ساختار نهادها (شامل موانع و تعرفه‌های گمرکی، اجرای قوانین؛ ۲) تطبیق فناوری‌های جدید و ایجاد نوآوری؛ (۳) زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات. (رهروانی و خوش‌کلام خسروشاهی، ۱۳۹۵).

متأسفانه آمارها نشان می‌دهد که کشور ایران از بین سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۷ به مقدار بسیاری کمی در این موارد مطروحه پیشرفت دارد و در بین ۱۴۵ کشور رتبه ۹۵ را به خود اختصاص داده است. وجود تشریفات بسیاری فراوان گمرکی، قوانین دست و پاگیر، ضعف در ساختارهای گمرکی و عدم نظارت بر عملکرد این بخش باعث ایجاد مشکلات فراوان برای صادرکنندگان و واردکنندگان شده است. در سال ۲۰۱۷ کشور ایران در زمینه اقتصاد دانش‌بنیان رتبه ۷۸ را به دست آورد است که نسبت به آمار پیش آن در سال‌های پیشین ارتقا یافته است اما همچنان مشکلات مطروحه در این حوزه وجود دارد (حیدری و احمدیان، ۱۳۹۷).

ب) ناکارآمدی بازارها در اقتصاد خرد

در کارآمدی بازارها در اقتصاد خرد دو جز اصلی از میان چند جز مطرح است که در آسیب‌پذیری مالی بسیار مؤثرند و عبارت‌اند از:

۱) گستردگی و چیرگی دولت

ابعاد و اندازه یکی دولت بر اساس عوامل مختلفی تعیین می‌شود که میزان یارانه‌ها و

نقل و انتقالات و درصد آن در تولید ناخالص داخلی، میزان سرمایه‌گذاری و میزان درآمد مالیاتی و... است. در میان ۱۵۷ کشور جهان رتبه ایران از نظر بزرگی دولت ۹۹ اعلام شده است. سهم دولت در اقتصاد از طریق مصرف، سرمایه‌گذاری و یارانه‌ها بر بخش خصوصی اثر می‌گذارد و می‌تواند با تضعیف بخش خصوصی و کاهش تجارت آزاد مقاومت اقتصاد در برابر بحران و تحریم را کاهش دهد (اردکانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۵۷).

۲) نبود تجارت آزاد

بدین مفهوم که دولت در بخش تجارت بین‌المللی مداخله می‌کند و باعث می‌شود تا اقتصاد انعطاف خود را در مواجهه‌شدن با بحران‌ها یا شوک‌های اقتصادی از دست بدهد و نتواند خود را با الگوهای تجارت بین‌المللی تطبیق دهد و همچنین تحریم‌ها مانع حضور کشور ایران در بازارهای جهانی می‌شود به‌عنوان مثال امروزه ۹۵ درصد زعفران جهان در ایران تولید می‌شود؛ اما عدم برند سازی و حضور شرکت‌های ایرانی در بازارهای بین‌المللی سبب شده تا برند اسپانیا در این حوزه جای کشور ایران را بگیرد (رهروانی و همکاران، ۱۳۹۵).

ج) عدم نظارت و مدیریت مناسب

وضع ساختارهای قانونی و ایجاد امنیت در قوانین مالکیت فکری از اجزای بسیار مهم نظارت و مدیریت مناسب محسوب می‌شود و در کنار آن استقلال قضایی، بی‌طرفی دادگاه‌ها، حمایت از حقوق مالکیت معنوی و یکپارچگی سیستم قانونی و سیاسی نیز باید وجود داشته باشد. اما وجود خلأ در موارد یادشده در کشور ایران و همچنین بوروکراسی اداری طولانی و دست و پاگیر و عدم توانایی در کاهش فرایندهای طولانی اداری باعث زمین‌گیر شدن اقتصاد مقاومتی شده است. در این زمینه تحقیقات نشان می‌دهد که ایران پیشرفت و یا تغییر چشمگیری نداشته است و از سال ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۴ اقدامات کافی در این زمینه صورت نگرفته است (پژوهنده، ۱۳۹۴).

د) توسعه پایین اجتماعی

یکی از اجزای دیگر تاب‌آوری، توسعه اجتماعی است و تمرکز آن بر این است که روابط اجتماعی به‌درستی بنا شده باشد و بتواند دستگاه اقتصادی را به‌درستی عمل کند. انسجام اجتماعی در چنین اقتصادی بدین مفهوم است که گفتمان اجتماعی به‌صورت مؤثری در این اقتصاد رخ می‌دهد. برای مشخص کردن توسعه اجتماعی شاخص‌های متعددی وجود دارد مانند درآمد و پراکندگی آن، میزان جمعیت افراد فقیر، نرخ بلندمدت بیکاری که بیانگر این است بخشی از جمعیت یک کشور مهارت پایین یا شغل دائم ندارند و یا میزان و سطح آموزش آن‌ها پایین است (مغاری، ۱۳۹۵).

۲. پیشینه تحقیق

طبق بررسی‌های صورت گرفته، تاکنون تحقیقی در داخل و خارج از کشور به بررسی اثر سیاست‌های پولی و مالی بر شاخص‌های تاب‌آوری و آسیب‌پذیری اقتصادی نپرداخته است که در قسمت مطالعات پیشین ارائه گردد. به همین دلیل، در این بخش، تنها به ارائه مطالعات جدیدی در زمینه شاخص‌های تاب‌آوری و آسیب‌پذیری اقتصادی و مفاهیم مربوط به آن پرداخته می‌شود.

جدول (۱) خلاصه مطالعات پیشین

نتایج	عنوان مقاله	محقق (سال)
تأثیرگذارترین شاخص در اقتصاد مقاومتی، ایجاد هماهنگی در سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است و شاخص افزایش تولید داخلی نهاده‌ها و کالاهای اساسی در کشورها، تأثیرگذارترین عامل در تحقق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی است	روابط علی میان شاخص‌های سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی	مقتدایی و یاوران بخشایش (۱۳۹۷)
رتبه ایران در شاخص خالص تاب‌آوری و در میان ۱۲ کشور عضو اوپک برابر ۶ برآورد شده است.	برآورد شاخص آسیب‌پذیری و تاب‌آوری اقتصادی به روش پارامتریکی: بررسی موردی کشورهای عضو اوپک	ابونوری و لاجوردی (۱۳۹۶)
یک سیستم اجتماعی تاب‌آور است که بتواند مخاطرات را جذب کرده و خود را با شرایط به‌سرعت در حال تغییر انطباق دهد، بدون اینکه کارکرد خود را از دست بدهد	شاخص‌های تاب‌آوری اقتصادی	غیاثوند و عبدالشاه (۱۳۹۴)

از نظر نسبت‌های اهرمی، فعالیت و ارزش بازار تفاوت‌های آماری بااهمیتی بین این شرکت‌ها در سطوح مختلف سلامت مالی وجود ندارد اما تفاوت وضعیت نقدینگی و ارزش‌آفرینی این ۳ سطح بااهمیت است	ارائه مدل سنجش و ارزیابی سلامت مالی در شرایط محیطی ایران	پور علی (۱۳۹۲)
نتایج نشان می‌دهد که شوک‌های اقتصادی بر تاب‌آوری سیستم اجتماعی اقتصادی اثرگذاری داشته است.	ارزیابی تاب‌آوری سیستم اجتماعی اقتصادی نسبت به شوک‌های اقتصادی	برنکوین و همکاران (۲۰۱۹)
نتایج به‌دست‌آمده از شاخص ترکیبی تاب‌آوری اقتصادی نشان می‌دهد وضعیت ایران طی دهه اخیر پیشرفت چندانی نداشته به طوری که در بین هفت کشور منطقه، بین رتبه چهارم تا ششم نوسان داشته است.	تجزیه و تحلیل تئوری و تجربی از شاخص تاب‌آوری و تاب‌آوری اقتصادی	بختیاری و سجادی (۲۰۱۸)
تاب‌آوری اجتماعی با طول اقامت در محله، تعداد اعضای تحصیل کرده خانواده، سطح تحصیلات بالای سرپرست خانوار، نسبت به افراد بیکار، داشتن افراد معلول جسمی و ذهنی در خانواده، صاحب‌خانه بودن در مقایسه با اجاره‌نشین بودن، افزایش می‌یابد	شناسایی و ارزیابی اجزا و عوامل اثرگذار بر تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی در شهر رودبار، ایران	بسطام نیا و همکاران (۲۰۱۸)
خانواده‌ها زمینه کارآفرینی و کمک فنی کافی را از عوامل اصلی انعطاف‌پذیری اقتصادی زنان متعلق به بنگاه‌های کوچک می‌دانند	آسیب‌پذیری اقتصادی کارآفرینی‌های کوچک	یا موری (۲۰۱۸)
بخش‌های آسیب‌پذیری مالی در دوره بحران مالی جهانی شایع‌تر بودند. بنابراین مطالعه مورد نیاز همه نهادهای کلیدی و ذی‌نفعان را توصیه می‌کند تا به حمایت از چارچوب مالی کشور برای ایجاد اعتبار قوی‌تر از سیاست مالی، اجرای و تاب‌آوری قوانین مالی ادامه دهند	شاخص آسیب‌پذیری مالی در کشور نیجریه	مؤسس و همکاران (۲۰۱۷)
در نهایت این تحقیق می‌تواند یک فرهنگ جدید مدیریتی بر اساس اصول سازگاری، تاب‌آوری و نوآوری را ارائه می‌دهد	بحران‌ها و شوک‌های اقتصادی و تاب‌آوری اقتصادی: ظرفیت تاب‌آوری و رقابت‌پذیری شرکت‌ها	ساباتینو (۲۰۱۷)
مالیات بالا و مالیات‌های غیراختلال‌زا، احتمال آسیب‌پذیر بودن سیاست مالی را کاهش می‌دهند. اندازه و مخارج کلی دولت و مخارج دولت مولد دارای نقشی چشمگیر در افزایش احتمال آسیب‌پذیری مالی است	عوامل مؤثر بر آسیب‌پذیری مالی در اتحادیه اروپا	استیوان و همکاران (۲۰۱۵)

هرچند که آسیب‌پذیری در کشور لهستان در برابر ریسک‌های مالی کاملاً محدود است، ولی هنوز نیاز به اصلاح عدم تعادل مالی وجود دارد که در غیر این صورت منجر به افزایش بدهی‌های عمومی خواهد شد	چارچوب ارزیابی آسیب‌پذیری مالی و کاربرد آن در لهستان	جلرزویچ و کازونکی (۲۰۱۲)
با توجه به گستردگی اقتصادهای پیشرفته و کم کردن تأخیر در داده‌ها، انتخاب روش‌های تجربی برای ارزیابی آسیب‌پذیری اقتصادی نیز مؤثر بوده است	یک ابزار برای ارزیابی آسیب‌پذیری‌های مالی و خطر در اقتصادهای پیشرفته	الفی و همکاران (۲۰۱۲)

با توجه به مطالب ارائه‌شده در قسمت‌های پیشین، در تحقیق حاضر فرضیات زیر مطرح می‌شوند:

فرضیه اول: اثرگذاری سیاست مالی بر شاخص تاب‌آوری اقتصادی ایران معنادار است.

فرضیه دوم: اثرگذاری سیاست مالی بر شاخص آسیب‌پذیری اقتصادی ایران معنادار است.

۲. روش تحقیق

این تحقیق از جنبه هدف، از نوع تحقیقات کاربردی به شمار می‌رود، زیرا نتایج حاصل از آن می‌تواند در تصمیمات مقامات کلان کشوری مورد استفاده قرار گیرد. همچنین از بعد نحوه استنباط در خصوص فرضیه‌های پژوهش، در گروه تحقیقات توصیفی - همبستگی قرار می‌گیرد، زیرا جهت کشف روابط بین متغیرهای تحقیق، از ضریب همبستگی تکنیک‌های رگرسیونی استفاده خواهد شد. همچنین، از آنجایی که از طریق آزمایش داده‌های موجود به نتیجه‌ای خواهیم رسید از منظر زمانی جزو تحقیقات مقطعی است. روش گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای است.

به‌منظور بررسی اثر سیاست‌های مالی بر شاخص‌های تاب‌آوری اقتصادی و آسیب‌پذیری اقتصادی، از الگوهای رگرسیونی زیر بهره‌گیری شده است. فرآیند مدل‌سازی برای شاخص‌های تاب‌آوری و آسیب‌پذیری به‌صورت زیر می‌باشد:

$$RES_t = c_0 + c_1 IR_t + c_2 LR_t + c_3 LIQ_t + c_4 GEXP_t + c_5 TR_t + c_6 Deficit_t + c_7 DEBT_t + c_8 Governance_t + c_9 Development_t + c_{10} GDP_t + c_{11} INF_t + c_{12} OPEEN_t + c_{13} DUM1_t + c_{14} DUM2_t + c_{15} DUM3_t + e_t$$

$$VUL_t = c_0 + c_1 IR_t + c_2 LR_t + c_3 LIQ_t + c_4 GEXP_t + c_5 TR_t + c_6 Deficit_t + c_7 DEBT_t + c_8 Governance_t + c_9 Development_t + c_{10} GDP_t + c_{11} INF_t + c_{12} OPEEN_t + c_{13} DUM1_t + c_{14} DUM2_t + c_{15} DUM3_t + e_t$$

که در آن:

متغیرهای وابسته:

شاخص تاب آوری اقتصادی (RES):

با توجه به محدودیت‌های داده‌های کشور ایران و همچنین به تبعیت از بریگوگلیو و همکاران (۲۰۰۶)، از میانگین وزنی متغیرهای نرمال‌سازی شده کسری بودجه، اندازه دولت، شاخص آزادی اقتصادی و شاخص آموزش، به‌عنوان شاخصی برای تاب‌آوری اقتصادی استفاده شده است.

شاخص آسیب‌پذیری اقتصادی (VUL):

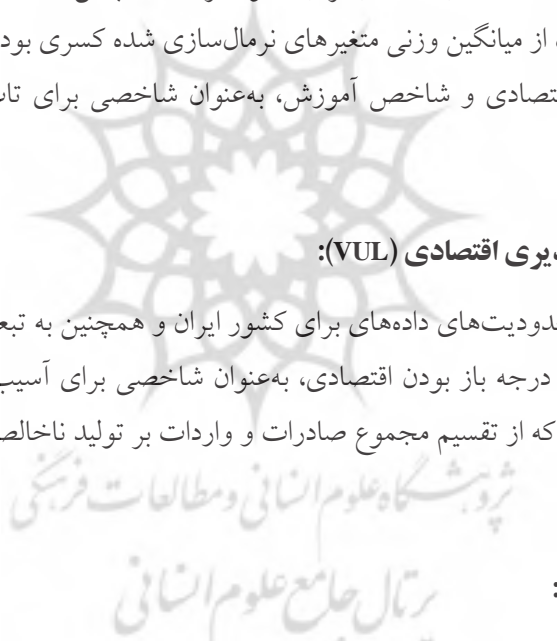
با توجه به محدودیت‌های داده‌های کشور ایران و همچنین به تبعیت از بریگوگلیو (۲۰۰۳)، از متغیر درجه باز بودن اقتصادی، به‌عنوان شاخصی برای آسیب‌پذیری اقتصادی استفاده شده است که از تقسیم مجموع صادرات و واردات بر تولید ناخالص داخلی محاسبه می‌شود.

متغیرهای مستقل:

شاخص سیاست‌های مالی شامل مخارج دولت (GEXP) شامل مخارج مصرفی و عمرانی، درآمدهای مالیاتی دولت (TR)، نسبت کسری بودجه به GDP (Deficit) و نسبت بدهی به GDP (DEBT) می‌باشد.

متغیرهای کنترلی:

شاخص سیاست پولی شامل نرخ بهره (IR)، نرخ سپرده قانونی (LR)، نقدینگی (LIQ)

می‌باشد که به‌صورت نرخ بهره سپرده‌های یک‌ساله بانک‌های دولتی، نرخ سپرده قانونی بانک‌ها و حجم اسکناس و مسکوک دست افراد بعلاوه سپرده‌های دیداری تعریف و محاسبه می‌شود

شاخص حاکمیت خوب (Governance) به‌صورت شاخص حاکمیت قانون که سالانه توسط سازمان شفافیت بین‌المللی منتشر می‌شود، و همچنین شاخص توسعه اجتماعی (Development) به‌صورت نرخ باسوادی، نیز از جمله متغیرهای مستقل تحقیق می‌باشد.

نرخ رشد اقتصادی (GDP) که به‌صورت نرخ رشد سالانه اقتصادی کشور تعریف و محاسبه می‌شود

نرخ تورم (INF) که به‌صورت نرخ سالانه تورم کشور تعریف و محاسبه می‌شود درجه باز بودن تجاری (OPEEN) که به‌صورت مجموع صادرات و واردات به GDP کشور تعریف و محاسبه می‌شود.

DUM1 نشان‌دهنده متغیر مجازی مربوط به ریاست جمهوری دونالد ترامپ می‌باشد که برای سال ۱۳۹۵ که قبل از ریاست جمهوری وی می‌باشد ارزش صفر و بعداز آن ارزش یک خواهد داشت.

DUM2 نشان‌دهنده متغیر مجازی برنامه جامع اقدام مشترک یا برجام می‌باشد که برای سال ۱۳۹۴ (سال امضای برجام) ارزش صفر و بعداز آن ارزش یک خواهد داشت.

DUM3 نشان‌دهنده متغیر مجازی اقتصاد مقاومتی می‌باشد که برای سال ۱۳۹۲ که برای اولین بار سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی توسط رهبر انقلاب مطرح شد ارزش یک و برای سال‌های قبل از آن ارزش صفر خواهد داشت.

پارامتر c0 نیز نشان‌دهنده مقدار ثابت یا جزء عرض از مبدأ در مدل می‌باشد.

برای اندازه‌گیری شاخص‌های تحقیق از پایگاه داده‌ای بانک مرکزی، مرکز آمار ایران، بانک جهانی و پایگاه داده‌ای آنکتاد بهره‌گیری شده است. جهت بررسی آزمون فرضیه‌ها یک دوره زمانی ۳۷ ساله بین سال‌های ۱۳۶۱ تا ۱۳۹۷ انتخاب شده است. لازم به ذکر است کلیه محاسبات و تجزیه و تحلیل‌ها، با استفاده از نرم‌افزارهای Excel و 10Eviews انجام خواهد

گرفت. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش گشتاورهای تعمیم یافته لحظه‌ای GMM استفاده می‌شود.

۳. تجزیه و تحلیل داده‌ها

۳-۱. آمار توصیفی

در جدول زیر آمار توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش آورده شده است

جدول (۱) آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	میان	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
RES	-۱۶/۶۵	-۱/۱۲	۵۸/۶۳	-۱/۸۷	۶/۰۱
VUL	۰/۱۹	۰/۰۲	۰/۲۹	۱/۶۹	۴/۶۴
RESVUL	-۴۲/۴۸	-۵/۵۹	۶۵/۳۰	-۱/۸۹	۶/۱۲
IR	۰/۵۴	۰/۵۴	۰/۱۶	۰/۷۴	۳/۴۵
LR	۰/۷۵	۰/۶۷	۰/۲۱	-۰/۰۹	۱/۳۸
LIQ	۰/۱۹	۰/۰۴	۰/۲۷	۱/۴۷	۴/۱۰
GEXP	۰/۱۶	۰/۰۳	۰/۲۶	۱/۸۷	۵/۶۳
TR	۰/۱۶	۰/۰۳	۰/۲۶	۱/۹۲	۵/۷۲
DEFICIT	-۱۷/۷۲	-۱۵/۱۱	۱۷/۹۱	-۱/۰۵	۳/۴۸
DEBT	۰/۶۳	۰/۶۶	۰/۲۴	-۱/۰۵	۴/۳۵
GOVERNANCE	۰/۹۱	۰/۹۸	۰/۱۳	-۱/۳۹	۳/۸۷
DEVELOPMENT	۰/۸۳	۰/۸۷	۰/۱۴	-۰/۵۷	۱/۸۶
GDP	۰/۱۲	۰/۱۰	۰/۲۵	۰/۹۰	۵/۷۰
INF	۰/۳۷	۰/۳۵	۰/۱۸	۱/۴۰	۵/۵۰
OPEEN	۰/۱۹	۰/۰۲	۰/۲۹	۱/۶۹	۴/۶۴
DUM ^۱	۰/۰۸	۰/۰۰	۰/۲۸	۳/۰۷	۱/۴۲
DUM ^۲	۰/۱۱	۰/۰۰	۰/۳۱	۲/۵۲	۷/۳۷
DUM ^۳	۰/۱۶	۰/۰۰	۰/۳۷	۱/۸۳	۴/۳۶

منبع: یافته‌های پژوهش

اصلی‌ترین شاخص مرکزی، میانگین است که نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌هاست که برای متغیر نرخ رشد اقتصادی (GDP) برابر با ۱۲,۰ است. میانه یکی دیگر از شاخص‌های مرکزی می‌باشد که وضعیت جامعه را نشان می‌دهد و بیان می‌دارد که نیمی از داده‌ها کمتر از این مقدار و نیمی دیگر بیشتر از این مقدار هستند. همچنین یکسان بودن مقدار میانگین و میانه نشان‌دهنده نرمال بودن این متغیر می‌باشد که برای متغیر نرخ رشد اقتصادی برابر با ۱۰,۰ است. به‌طورکلی پارامترهای پراکندگی، معیاری برای تعیین میزان پراکندگی از یکدیگر یا میزان پراکندگی آن‌ها نسبت به میانگین است. از مهم‌ترین پارامترهای پراکندگی، انحراف معیار است که برای متغیر نرخ رشد اقتصادی برابر با ۲۵,۰ است. مقدار چولگی نیز نشان‌دهنده میزان عدم تقارن توزیع احتمالی است که برای متغیر نرخ رشد اقتصادی برابر با ۹۰,۰ می‌باشد. میزان کشیدگی نرخ رشد اقتصادی نسبت به منحنی نرمال نیز برابر با ۷۰,۵ می‌باشد. تفسیر داده‌های مربوط به سایر متغیرها نیز مشابه متغیر نرخ رشد اقتصادی می‌باشد که در فوق آورده شد.

۲-۳. مانایی متغیرهای پژوهش

در این قسمت مانایی متغیرها و آزمون‌های آن موردبحث قرار می‌گیرد. برای این منظور از آزمون دیکی فولر تعمیم‌یافته بهره‌گیری شده است.

جدول (۲) نتایج مربوط به آزمون مانایی متغیرها

نتیجه	احتمال	آماره t	اهریخته
نا مانا	۰۲۴۸,۰	- ۳۹,۲	RES
مانا با یک تفاضل	۰۰۰۰,۰	- ۱۹,۷	D(RES)
مانا	۰۰۰۱,۰	- ۳۳,۴	VUL
نا مانا	۳۱۲۸,۰	- ۹۳,۱	RESVUL
مانا با یک تفاضل	۰۰۰۰,۰	- ۳۹,۳	D(RESVUL)
مانا	۰۱۶۸,۰	- ۱۰,۴	IR
مانا	۰۱۱۳,۰	- ۱۸,۴	LR
مانا	۰۰۲۲,۰	- ۲۹,۴	LIQ
نا مانا	۹۴۹۴,۰	- ۰۱,۰	GEXP

مانا با یک تفاضل	۰۱۷۳,۰	- ۲۸,۲	D(GEPX)
نا مانا	۷۵۷۹,۰	-۸۰,۰	TR
مانا با یک تفاضل	۰۰۰۰,۰	- ۵۸,۵	D(TR)
نا مانا	۰۳۷۲,۰	- ۰۸,۲	DEFICIT
مانا با یک تفاضل	۸۱۲۵,۰	-۷۸,۰	DEBT
مانا	۰۲۹۵,۰	- ۲۲,۲	D(DEBT)
نا مانا	۶۴۵۳,۰	-۸۹,۰	GOVERNENCE
مانا با یک تفاضل	۰۰۰۰,۰	- ۷۱,۲	D(GOVERNENCE)
مانا	۰۳۶۹,۰	- ۷۹,۳	DEVELOPMENT
مانا	۰۰۰۲,۰	- ۷۱,۵	GDP
مانا	۰۵۴۸,۰	- ۴۹,۳	INF
مانا	۰۰۰۰,۰	- ۳۵,۸	OPEEN

منبع: یافته‌های پژوهش

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد چون سطح معناداری آزمون برای تمام متغیرهای موجود در پژوهش به جز RES. RESVUL. GEXP. TR. DEBT و GOVERNENCE کمتر از ۱۰,۰ است. لذا فرض مبنی بر وجود ریشه واحد در سری‌ها را رد کرده و داده‌ها در سطح معناداری ۹۰ درصد مانا هستند. متغیرهای یادشده نیز با یک مرتبه تفاضل گیری مانا شده‌اند.

۳-۳. آزمون فرضیه‌های پژوهش

$$RESt = c0 + c1 IRt + c2 LRt + c3 LIQt + c4 GEXPt + c5 TRt + c6 Deficitt + c7 DEBTt + c8 Governence t + c9 Development t + c10 GDPt + c11 INFt + c12 OPEENT + c13 DUM1t + c14 DUM2t + c15 DUM3t + et$$

جدول (۳) نتایج تحلیل رگرسیون مدل تاب‌آوری

شاخص آماری متغیر	نماد متغیر	ضریب	آماره t	احتمال
نرخ بهره	IR	-۱۳۱/۵۸۷۵	-۱/۴۲۵۰۹۰	۰/۱۶۸۲
نرخ سپرده قانونی	LR	۹/۸۴۸۷۸۰	۰/۳۹۲۷۴۶	۰/۶۹۸۳
نقدینگی	LIQ	-۳۳۹/۹۶۸۷	-۲/۷۰۹۴۱۶	۰/۰۱۲۸
مخارج دولت	GEXP	-۱۱۴۳/۴۴۹	-۲/۴۸۸۱۸۴	۰/۰۲۰۹
درآمد مالیاتی	TR	۱۴۱۶/۹۱۶	۳/۰۱۹۷۵۶	۰/۰۰۶۳
کسری بودجه	DEFICIT	۰/۹۵۱۹۸۰	۱/۴۹۰۴۴۲	۰/۱۵۰۳
نسبت بدهی	DEBT	-۴۲۰/۴۳۴۱	-۱/۱۴۸۷۱۵	۰/۲۶۳۰
حاکمیت خوب	GOVERNANCE	۱۳۵/۳۹۳۶	۱/۰۰۷۹۷۱	۰/۳۲۴۴
توسعه اجتماعی	DEVELOPMENT	-۶۱/۱۲۴۹۳	-۰/۳۳۲۹۸۱	۰/۷۴۲۳
رشد اقتصادی	GDP	۲۶/۰۹۲۵۷	۱/۶۹۶۹۷۶	۰/۱۰۳۸
نرخ تورم	INF	۱۹/۶۳۸۷۲	۰/۸۱۸۸۵۴	۰/۴۲۱۷
باز بودن تجاری	OPEEN	۱۴/۳۶۰۳۵	۰/۵۱۴۷۳۷	۰/۶۱۱۹
ریاست ترامپ	DUM ^۱	-۱۳۰/۸۹۲۷	-۲/۱۴۵۳۳۸	۰/۰۴۳۲
برنامه جامع مشترک	DUM ^۲	۲۷/۹۸۷۲۲	۰/۶۶۴۵۰۱	۰/۵۱۳۳
اقتصاد مقاومتی	DUM ^۳	۱۰۰/۳۰۶۲	۳/۳۸۷۲۲۴	۰/۰۰۲۷
ضریب تعیین مدل	R ^۲	۰/۹۲		
ضریب تعیین تعدیل شده مدل	Adj-R ^۲	۰/۸۷	دوربین واتسون	۲/۴۶
نیکویی برازش مدل	آماره J	۵/۴۶	معنی‌داری	۰/۰۹۴۹

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول فوق نشان می‌دهد که به دلیل این که آماره جی، احتمالی کمتر از سطح معناداری ۱۰ درصد دارد، معناداری کل مدل رگرسیونی و متغیرهای ابزاری مورد استفاده در مدل تأیید می‌گردد. علاوه بر موارد فوق، مقدار ضریب تعیین نشان می‌دهد که حدود ۹۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل و کنترل پژوهش توضیح داده می‌شود که بیانگر قدرت توضیح‌دهندگی بالایی می‌باشد.

به‌طور خلاصه، نتایج برآورد الگوی اصلی پژوهش نشان می‌دهد که:

- شاخص مخارج دولت (GEXP) به میزان ۴۴,۱۱۴۳ واحد بر متغیر وابسته (شاخص تاب‌آوری اقتصادی) اثرگذاری داشته است که این اثرگذاری منفی و معنادار بوده است به‌طوری‌که ۴۴,۱۱۴۳ واحد تغییرات شاخص تاب‌آوری اقتصادی به‌وسیله تغییرات متغیر مخارج دولت توضیح داده می‌شود

- شاخص درآمد مالیاتی (TR) به میزان ۹۱,۱۴۱۶ واحد بر متغیر وابسته (شاخص تاب‌آوری اقتصادی) اثرگذاری داشته است که این اثرگذاری مثبت و معنادار بوده است به‌طوری‌که ۹۱,۱۴۱۶ واحد تغییرات شاخص تاب‌آوری اقتصادی به‌وسیله تغییرات متغیر درآمد مالیاتی توضیح داده می‌شود

- شاخص کسری بودجه (DEFICIT) به میزان ۹۵,۰ واحد بر متغیر وابسته (شاخص تاب‌آوری اقتصادی) اثرگذاری داشته است که این اثرگذاری مثبت و غیر معنادار بوده است به‌طوری‌که ۹۵,۰ واحد تغییرات شاخص تاب‌آوری اقتصادی به‌وسیله تغییرات متغیر کسری بودجه توضیح داده می‌شود

- شاخص نسبت بدهی (DEBT) به میزان ۰۴,۴۲ واحد بر متغیر وابسته (شاخص تاب‌آوری اقتصادی) اثرگذاری داشته است که این اثرگذاری منفی و غیر معنادار بوده است به‌طوری‌که ۰۴,۴۲ واحد تغییرات شاخص تاب‌آوری اقتصادی به‌وسیله تغییرات نسبت بدهی توضیح داده می‌شود

$$VUL_t = c_0 + c_1 IRT + c_2 LRT + c_3 LIQt + c_4 GEXP_t + c_5 TR_t + c_6 Deficitt + c_7 DEBT_t + c_8 Governance_t + c_9 Development_t + c_{10} GDP_t + c_{11} INF_t + c_{13} DUM1_t + c_{14} DUM2_t + c_{15} DUM3_t + et$$

جدول (۴) نتایج تحلیل رگرسیون مدل آسیب پذیری

احتمال	آماره t	ضریب	نماد متغیر	شاخص آماری متغیر
۰/۰۰۰۰	۷/۲۶۹۱۸۷	۲/۵۰۸۱۳۰	IR	نرخ بهره
۰/۰۰۲۸	-۳/۳۵۰۷۷۷	-۰/۴۵۳۲۱۷	LR	نرخ سپرده قانونی
۰/۰۰۰۱	-۴/۸۶۱۴۵۰	-۱/۹۷۹۳۷۸	LIQ	نقدینگی
۰/۰۰۰۰	۵/۹۴۸۳۷۲	۷/۹۸۲۱۲۲	GEXP	مخارج دولت
۰/۰۰۲۱	-۳/۴۶۵۹۷۶	-۴/۴۱۳۹۵۴	TR	درآمد مالیاتی
۰/۱۴۶۸	-۱/۵۰۱۵۲۲	-۰/۰۰۳۵۱۵	DEFICIT	کسری بودجه
۰/۰۱۹۳	-۲/۵۱۵۸۲۰	-۰/۶۲۸۱۱۹	DEBT	نسبت بدهی
۰/۰۰۰۰	۱۲/۸۳۶۶۷	۳/۲۷۶۴۱۹	GOVERNANCE	حاکمیت خوب
۰/۰۰۰۰	-۹/۷۰۲۹۴۲	-۴/۲۵۴۹۲۰	DEVELOPMENT	توسعه اجتماعی
۰/۹۶۳۳	۰/۰۴۶۵۱۸	۰/۰۰۲۸۵۱	GDP	رشد اقتصادی
۰/۰۳۹۶	-۲/۱۸۱۸۸۸	-۰/۱۴۶۴۲۹	INF	نرخ تورم
۰/۲۴۱۰	-۱/۲۰۴۹۳۷	-۱/۰۱۶۶۳۰	OPEEN	باز بودن تجاری
۰/۹۲۶۷	۰/۰۹۳۰۱۹	۰/۰۱۵۹۱۷	DUM ^۱	ریاست ترامپ
۰/۰۰۰۰	-۱۰/۱۲۹۰۶	-۱/۲۹۴۸۷۱	DUM ^۲	برنامه جامع مشترک
۰/۰۰۵۱	۳/۰۹۳۵۵۹	۰/۴۱۹۱۰۰	DUM ^۳	اقتصاد مقاومتی
		۸۸/۰	R ^۲	ضریب تعیین مدل
۲/۱۴	دوربین واتسون	۸۲/۰	Adj-R ^۲	ضریب تعیین تعدیل شده مدل
۰/۰۵۹۷	معنی داری	۵/۶۳	آماره J	نیکویی برازش مدل

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول فوق نشان می‌دهد که به دلیل این که آماره جی، احتمالی کمتر از سطح معناداری ۱۰ درصد دارد، معناداری کل مدل رگرسیونی و متغیرهای ابزاری مورد استفاده در مدل تأیید می‌گردد. علاوه بر موارد فوق، مقدار ضریب تعیین نشان می‌دهد که حدود ۸۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل و کنترل پژوهش توضیح داده می‌شود که بیانگر قدرت توضیح‌دهندگی بالایی می‌باشد.

به‌طور خلاصه، نتایج برآورد الگوی اصلی پژوهش نشان می‌دهد که:

- شاخص مخارج دولت (GEXP) به میزان ۹۸,۷ واحد بر متغیر وابسته (شاخص آسیب‌پذیری اقتصادی) اثرگذاری داشته است که این اثرگذاری مثبت و معنادار بوده است به‌طوری‌که ۹۸,۷ واحد تغییرات شاخص آسیب‌پذیری اقتصادی به‌وسیله تغییرات متغیر مخارج دولت توضیح داده می‌شود

- شاخص درآمد مالیاتی (TR) به میزان ۴۱,۴ واحد بر متغیر وابسته (شاخص آسیب‌پذیری اقتصادی) اثرگذاری داشته است که این اثرگذاری منفی و معنادار بوده است به‌طوری‌که ۴۱,۴ واحد تغییرات شاخص آسیب‌پذیری اقتصادی به‌وسیله تغییرات متغیر درآمد مالیاتی توضیح داده می‌شود

- شاخص کسری بودجه (DEFICIT) به میزان ۰,۰۳ واحد بر متغیر وابسته (شاخص آسیب‌پذیری اقتصادی) اثرگذاری داشته است که این اثرگذاری منفی و غیر معنادار بوده است به‌طوری‌که ۰,۰۳ واحد تغییرات شاخص آسیب‌پذیری اقتصادی به‌وسیله تغییرات متغیر کسری بودجه توضیح داده می‌شود

- شاخص نسبت بدهی (DEBT) به میزان ۶۲,۰ واحد بر متغیر وابسته (شاخص آسیب‌پذیری اقتصادی) اثرگذاری داشته است که این اثرگذاری منفی و معنادار بوده است به‌طوری‌که ۶۲,۰ واحد تغییرات شاخص آسیب‌پذیری اقتصادی به‌وسیله تغییرات نسبت بدهی توضیح داده می‌شود

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۳-۴. آزمون‌های تشخیصی: **رتال جامع علوم انسانی**
۳-۴-۱- آزمون نرمال بودن عبارت جزء خطا

در جدول (۵) مقدار آماره و معناداری آماره جارک-برا برای عبارت جزء خطای مدل‌های برآورد شده در فوق ارائه شده است.

جدول (۵) نتایج حاصل از آزمون جارک- برا

مدل	آماره جارک- برا	احتمال	نتیجه
تاب‌آوری	۴۹,۰	۷۸۰۵,۰	نرمال بودن
آسیب‌پذیری	۴۶,۰	۷۹۱۵,۰	نرمال بودن

منبع: یافته‌های پژوهش

در آزمون نرمالیتی، فرض صفر بیان می‌کند که عبارت جزء خطای مدل‌های برآورد شده در پژوهش نرمال هستند. با توجه به این که آماره جارک - برا برای عبارت جزء خطای مدل‌های برآورد شده در پژوهش بزرگ‌تر از ۱۰,۰ می‌باشد، فرض صفر مبنی بر نرمال بودن عبارت جزء خطای مدل‌های برآورد شده در پژوهش تأیید می‌گردد.

۳-۴-۲- آزمون هم خطی عبارت جزء خطا:

نتایج حاصل از آزمون هم خطی LM در جدول ذیل ارائه شده است:

جدول (۶) نتایج آزمون هم خطی LM عبارت جزء خطا

مدل	آماره بروش پاگان	احتمال	نتیجه
تاب‌آوری	۱۶,۰	۸۵۲۸,۰	عدم هم خطی
آسیب‌پذیری	۱۱,۰	۷۴۷۶,۰	عدم هم خطی

منبع: یافته‌های پژوهش

در آزمون هم خطی، فرض صفر بیان می‌کند که اجزای باقیمانده مدل رگرسیونی فاقد هم خطی شدید می‌باشند هستند. با توجه به این که آماره LM دارای احتمال بیشتر از ۱۰,۰ می‌باشد، نشان می‌دهد فرض مبنی بر عدم وجود هم خطی شدید برای اجزای باقیمانده مدل رگرسیونی تأیید می‌گردد.

۳-۴-۳- آزمون ناهمسانی واریانس عبارت جزء خطا

جدول (۷) نتایج حاصل از بررسی همسانی واریانس را با استفاده از آزمون بروش پاگان گادفری را نشان می‌دهد.

جدول (۷) نتایج آزمون ناهمسانی واریانس مدل‌های پژوهش

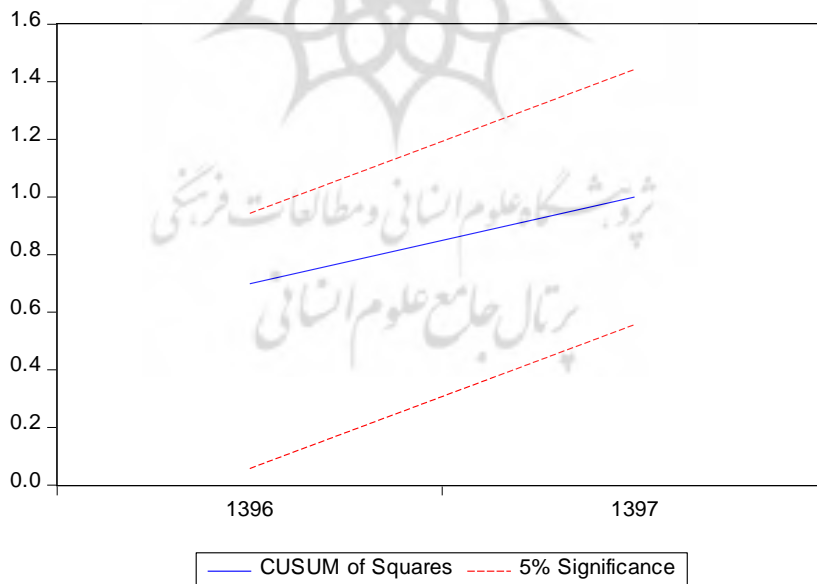
نتیجه	احتمال	آماره	مدل
عدم ناهمسانی واریانس	۱۶۸۰,۰	۵۶,۱	تاب‌آوری
عدم ناهمسانی واریانس	۳۱۳۹,۰	۲۴,۱	آسیب‌پذیری

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج مندرج در جدول ۷ نشان می‌دهد که احتمال آماره محاسبه شده در آزمون واریانس ناهمسانی برای مدل‌های پژوهش بزرگ‌تر از ۱۰,۰ می‌باشد از این رو فرضیه این آزمون مبنی بر همسان بودن واریانس رد نمی‌شود.

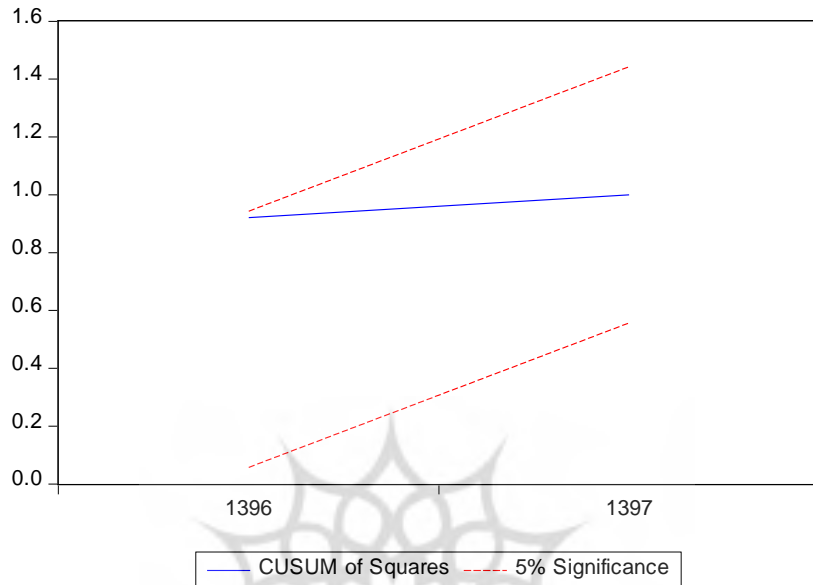
۳-۴-۴- آزمون شکست ساختاری

در این پژوهش از آزمون CUSUM برای تشخیص شکست ساختاری استفاده می‌شود. نتایج حاصل از این آزمون در نمودارهای ذیل ارائه شده است:

نمودار (۱) آزمون شکست ساختاری برای مدل تاب‌آوری

منبع: یافته‌های تحقیق

نمودار (۲) آزمون شکست ساختاری برای مدل آسیب‌پذیری

نتایج مندرج در نمودارهای فوق نشان می‌دهد که با توجه به این‌که مقدار احتمال آماره CUSUM (خط آبی) در محدوده معناداری ۵ درصد قرار دارد (خطوط قرمز)، مدل‌های برآورد شده دارای ثبات می‌باشند.

نتیجه‌گیری

فرضیه اول: اثرگذاری سیاست مالی بر شاخص تاب‌آوری اقتصادی ایران معنادار است.

نتایج پژوهش حاکی از آن است که از بین چهار شاخص مخارج دولت، درآمد مالیاتی، کسری بودجه و نسبت بدهی، متغیرهای مخارج دولت و درآمد مالیاتی اثرات معناداری بر متغیر شاخص تاب‌آوری در کشور ایران طی دوره موردبررسی داشته است (به ترتیب ضریب ۴۴,۱۱۴۳ با احتمال ۰,۲۰۹ و ۹۱,۱۴۱۶ با احتمال ۰,۰۶۳)؛ در نتیجه فرض صفر رد شده و فرض مقابل مبنی بر وجود رابطه معنادار بین شاخص سیاست مالی و تاب‌آوری اقتصادی مورد تأیید قرار می‌گیرد. در نتیجه فرضیه دوم پژوهش رد نمی‌گردد.

در این رابطه بیان می‌شود که وضعیت بودجه‌ای دولت برای گنجاندن در شاخص تاب‌آوری مناسب است چراکه ناشی از سیاست‌های مالی بوده، که یکی از ابزارهای اصلی در دسترس دولت‌ها می‌باشد. این امر به این دلیل است که سلامت وضعیت مالی، امکان اصلاحات مربوط به سیاست‌های مالیاتی و سیاست‌های هزینه‌ای در برابر شوک‌های منفی را فراهم می‌سازد. در نتیجه وجود رابطه معنادار بین سیاست‌های مالی با شاخص تاب‌آوری از لحاظ تئوریک مورد تأیید می‌باشد.

این نتیجه‌گیری با یافته‌های به‌دست‌آمده امیری و همکاران (۱۳۹۷)، پور علی (۱۳۹۲)، بختیاری و سجادی (۲۰۱۸)، مطابقت دارد.

فرضیه دوم: اثرگذاری سیاست مالی بر شاخص آسیب‌پذیری اقتصادی ایران معنادار است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که از بین چهار شاخص مخارج دولت، درآمد مالیاتی، کسری بودجه و نسبت بدهی، متغیرهای مخارج دولت، درآمد مالیاتی و نسبت بدهی اثرات معناداری بر متغیر آسیب‌پذیری در کشور ایران طی دوره مورد بررسی داشته است (به ترتیب ضریب ۹۸٫۷ با احتمال ۰٫۰۰۰۰، ضریب ۴۱٫۴ با احتمال ۰۰۲۱٫۰ و ضریب ۶۲٫۰ با احتمال ۰٫۱۹۳،)؛ در نتیجه فرض صفر رد شده و فرض مقابل مبنی بر وجود رابطه معنادار بین شاخص سیاست مالی و آسیب‌پذیری مورد تأیید قرار می‌گیرد. در نتیجه فرضیه چهارم پژوهش رد نمی‌گردد.

در این رابطه بیان می‌شود که وضعیت بودجه دولت یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها است که برآیند سیاست‌های مالی و بودجه‌ای است و یکی از ابزارهای مهم برای دولت‌هاست که می‌توانند در برابر بحران مقابله می‌کنند. وضعیت مالی سالم به دولت کمک می‌کند که سیاست‌های هزینه‌ای و مالیات را در هنگام مواجه شدن با بحران‌ها تنظیم کند. در این حالت به دلیل ضعف سیاست‌های بودجه‌ای و مالیاتی توان تطبیق یافتن در برابر شوک‌ها و تحریم‌های بیرونی را ندارد. بنابراین وجود ارتباط معنادار بین سیاست مالی با آسیب‌پذیری اقتصادی از لحاظ تئوریک مورد تأیید می‌باشد.

این نتیجه‌گیری با یافته‌های به‌دست‌آمده امیری و همکاران (۱۳۹۷)، پور علی (۱۳۹۲)، بختیاری و سجادی (۲۰۱۸)، مطابقت دارد.

بر مبنای یافته‌های مقاله، پیشنهادهای تحقیق به شرح زیر ارائه می‌شود:

یافته‌های تحقیق نشان داد که سیاست مالی بر شاخص تاب‌آوری اقتصادی ایران اثرگذار بوده است، در نتیجه پیشنهاد می‌گردد که دولت از طریق ارتقای کارایی نظام پولی و مالی کشور، زمینه را برای تقویت تاب‌آوری کشور فراهم نماید.

یافته‌های تحقیق نشان داد که سیاست مالی بر شاخص آسیب‌پذیری اقتصادی ایران اثرگذار بوده است، در نتیجه پیشنهاد می‌گردد که سیاست‌گذاران اقتصادی کشور، سعی نمایند تا مکانیزم‌های هشداردهنده‌ای طراحی نمایند تا در صورت بروز هرگونه ناهماهنگی در سیاست‌های پولی و مالی که کشور را آسیب‌پذیرتر می‌نماید، در اولین فرصت اقدام به رفع ناهماهنگی ایجادشده نمایند.

یادداشت‌ها

1. Elton
2. Holling
3. Ecosystem Stability
4. Hassan & Othman
5. Bates, S. & et al
6. Centinental
7. Jurgita Bruneckiene and Irena Pekaraskiene and Oksana Palekiene and Zaneta Simanaviciene
8. Tri Yumarni
9. Sadegh Bakhtiari and Farzam Sajjadih
10. Sadegh Bakhtiari and Farzam Sajjadih

کتاب‌نامه:

۱. احسانی، محمدعلی و کشاورز، هادی و کشاورز، مسعود (۱۳۹۶) «تأثیر سیاست‌های پولی و مالی بر نوسانات اشتغال با تأکید بر اشتغال بخش خصوصی»، پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، مقاله ۵۲، دوره ۷، شماره ۲۶، ص ص ۱۴۴-۱۲۵.
 ۲. پژوهنده، محمدحسین (۱۳۹۴) «موانع تحقق اقتصاد مقاومتی»، پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، شماره ۲۱، ص ص ۲۳۹-۱۸۵.
 ۳. جهانیان، منوچهر (۱۳۹۵) «نقش دولت در توسعه اقتصاد گردشگری ایران با محوریت اقتصاد مقاومتی». فصلنامه علمی - پژوهشی گردشگری و توسعه، ۵ (۹)، ص ص ۱۵۶-۱۷۷.
 ۴. حیدری، هادی و احمدیان، اعظم (۱۳۹۷) «الزامات تورم تک‌رقمی: آسیب‌پذیری سلامت مالی بانک‌ها»، پژوهش‌های پولی و بانکی، سال ۸، شماره ۲۶، ص ص ۴۹۸-۴۸۱.
 ۵. رنجبر اردکانی، صمد (۱۳۹۶) «موانع تحقق اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه علمی پژوهشی رهیافت انقلاب اسلامی، سال ۱۱، شماره ۳۹، ص ص ۱۶۰-۱۴۱.
 ۶. رهروانی، حسین، خوش‌کلام خسروشاهی، موسی (۱۳۹۵) «اقتصاد مقاومتی و راهبرد جمهوری اسلامی ایران جهت مقابله با رویکردهای خصمانه آمریکا و عربستان سعودی در بازار نفت: فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، ۴ (۱۵)، ص ص ۴۳-۷۰.
 ۷. طاهر پور، جواد (۱۳۹۷) «تأثیرپذیری بهره‌وری نیروی کار از تاب‌آوری و آسیب‌پذیری اقتصادی»، فصلنامه تحقیقات مدل‌سازی اقتصادی، شماره ۳۱، بهار ۱۳۹۷.
 ۸. غیاثوند، ابوالفضل و رمضانیان، الهه (۱۳۹۴). ارزیابی میزان تاب‌آوری اقتصادی ایران طی دوره ۱۳۹۲-۱۳۷۵، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، ۶۸.
 ۹. لاجوردی، حسن و ابونوری، اسماعیل و بشارتی راد، زهره (۱۳۹۶). برآورد شاخص تاب‌آوری اقتصادی در ایران و ارائه راهکارهای بهبود، همایش بین‌المللی اقتصاد شهری، سال ۱۳۹۶.
 ۱۰. مغاری، مریم (۱۳۹۵) «سنجش آسیب‌پذیری اقتصادی و تاب‌آوری اقتصادی در کشورهای منتخب عضو اوپک»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، سال ۱۳۹۵.
11. Briguglio, L. and Galea, W. (2012). Updating the Economic Vulnerability Index." Occasional Papers on Islands and Small States, 2003-4. Malta: Islands and Small States Institute.
 12. Mantazer, M. H., & Hossein, M. (2017). Resistance Economy and Ways to Achieve This Goal. International Journal of Humanities and Cultural Studies (IJHCS), ISSN 2356- 5926, 2685-2690.
 13. Sadegh Bakhtiari and Farzam Sajjadih (2018) "Theoretical and Empirical Anal-

- ysis of Economic Resilience Index", Iranian Journal of Economic Studies, 7(1) 2018, 41-53.
14. Stefania Oliva and Luciana Lazzeretti (2018) " Measuring the economic resilience of natural disasters: An analysis of major earthquakes in Japan", City, Culture and Society, Vol. 15, December 2018, PP. 53-59.
15. Tarik Dogru and Elizabeth A. Marchio and Umit Bulut and Courtney Sues (2019) " Climate change: Vulnerability and resilience of tourism and the entire economy", Tourism Management, Vol. 72, June 2019, PP. 292-305.
16. Tri Yumarni (2018) " Ten years later: economic resilience of small scale enterprise following earthquake in Bantul Yogyakarta", Procedia Engineering, Vol. 212, 2018, PP. 309-315
17. Tan, J., Zhang, P., Lo, K., Li, J., & Liu, S. (2017). Conceptualizing and Measuring Economic Resilience of Resource-Based Cities: Case Study of Northeast China. Chinese Geographical Science, 27(3), 471-481.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی